

ROBO-contact

De verpleegkundige liep in de verkoeverkamer naar het bed waar mijn patiënt was binnengereden, voorzien van de nodige slangen en apparatuur. Hij was een vijftiger, directeur van een dienstverlenende organisatie, en net geopereerd aan een brughoektumor. De maanden ervoor had hij toenemend last van oorsuizen en duizeligheid aan zijn linkeroor gekregen, en was doorverwezen naar de keel-neus-oorarts en de neurochirurg. Om te zien of hij al aanspreekbaar was, riep de verpleegkundige: 'meneer, wilt u even uw naam zeggen?'

Enige tijd geleden brachten we een bezoek aan een groot huis waar vroeger familie had gewoond en waar nu een tiental psychogeriatrische patiënten wordt verzorgd. In de huiskamer trof ik een oude dame, gezeten naast een groot aquarium waar een paar vissen rondjes zwommen. Op haar schoot had zij een knuffel, een zeehondje dat zij liefdevol aaide. Ze keek me veelbetekenend aan: ik mocht het diertje ook even aaien. Samen hielden we de knuffel vast, de vrouw keek tevreden voor zich uit. Een typisch geval van het nut van een TO-tje. Tijdens mijn studie leerden we over deze TO-tjes ofwel 'transitional objects', zoals knuffels en poppen die kinderen vaak in bed hebben om zich veilig te voelen.^[1] Als mensen deze tot ver na hun kindertijd nodig hebben, kan dit een teken zijn van psychische onevenwichtigheid.

Ik moest denken aan de robotica die momenteel ontwikkeld worden als gezelschap voor ouderen, voor zieken, en voor iedereen die een beetje gezelschap of een TO-tje nodig heeft.

Een documentaire hierover toonde de technologie waarbij robots met behulp van kunstmatige intelligentie 'leren' om gezichtsuitdrukkingen te herkennen en erop te reageren; ook kunnen ze zinnen zeggen en zonnodig liedjes zingen die bekend zijn bij degene die gezelschap nodig heeft.

'Sociale cohesie is voor mensen net zo belangrijk als goede voeding'

Het zelflerende vermogen van de robot zal diens mogelijkheden om prettig gezelschap te zijn met de tijd verder vergroten. Op deze manier kunnen bijvoorbeeld de verpleging, verzorging en familie ontlast worden.

In de documentaire werd ook een jonge Japanse vrouw thuis en op straat gevolgd, die met een soort kinderwagen met daarin een robot door de stad liep. Tijdens het gesprek met de journalist werd duidelijk dat zij het reuze gemakkelijk en gezellig vond om een robot in huis te hebben. Deze was altijd beschikbaar, nooit humeurig, kon (*geprogrammeerde*) liedjes zingen en desgewenst uitgezet worden (*wat ze nooit deed*). Ze voelde zich met haar robot prettig en had eigenlijk geen behoefte aan mensen.

Met kunstmatige intelligentie worden in hoog tempo allerlei apparaten ontwikkeld die ons leven verder kunnen vergemakkelijken en de interactie met andere mensen minder noodzakelijk of eventueel overbodig maken. Of er vraag naar is, is niet van belang: het creëren van aanbod doet de vraag vanzelf ontstaan. Het vervangen van menselijk contact door apparaten kan inderdaad lekker gemakkelijk zijn: je hebt niemand meer nodig en je wordt door niemand lastiggevallen. Genegenheid kan ingeprogrammeerd worden en ontwikkelt zichzelf al lerende. Zelfs voor seksuele bevrediging kun je op je wenken bediend worden met apparaten waar kunstmatige intelligentie al je variërende wensen kan vervullen.

Veel technische ontwikkelingen, aanvankelijk analoog, hebben iets goeds opgeleverd: de stofzuiger en de wasmachine hebben de emancipatie van vrouwen mogelijk gemaakt, doordat deze ineens veel meer tijd ter beschikking kregen en buitenshuis konden gaan werken. Ook de telefoon heeft onze wereld vergroot, want deze heeft ons met anderen verbonden.

De ontwikkeling van robotica, digitaal en voorzien van kunstmatige intelligentie, bijvoorbeeld als hulp tijdens het vliegen en bij operaties en revalidatietrajecten, is een flinke stap verder.

In het dagelijks leven van mensen zullen robotica een steeds grotere plaats innemen, althans dit wordt aangenomen door wetenschappers en beleidsmakers. Belangrijkste motivatie hiervoor is dat het meer gemak en veiligheid oplevert.^[2] De eventuele risico's, met name op ethisch vlak, zijn in 1942 al door science fictionsschrijver Azimov benoemd en de preventie ervan door hem in een zestal 'regels' verwoord.^[3] Deze zijn officieel echter nooit als leidraad bij de ontwikkeling van robotica onderschreven, hetgeen betekent dat er geen regels of restricties zijn. Daarom moesten er recent een aantal bedrijven en wetenschappers aan te pas komen om tegen de in principe zeer gevaarlijke 'killer robot' in actie te komen en erop aan te dringen deze (*voorlopig*) uit productie te nemen.

Ook de ontwikkeling van robotica voor sociale interactie met mensen wordt als een vaststaand gegeven gezien en hoort volgens velen bij de technologische revolutie die

‘Het is de vraag of de veronderstelde perfectie van de robot opweegt tegen het menselijk falen dat door de robot uitgebannen moet worden’

nu gaande is. Robots die allerlei menselijke eigenschappen krijgen ingevoerd, waarbij men denkt, hoopt en ziet dat robots het beter (*kunnen*) doen dan mensen. Robots nemen bijvoorbeeld veel accurater beslissingen dan mensen. En nu wordt robots geleerd om ethische beslissingen te nemen, zoals in het geval van een zelfrijdende auto die moet uitwijken, daarbij mensen dreigt aan te rijden en moet ‘kiezen’ wie wel en niet geraakt zal worden.

Zijn gemak en veiligheid voldoende reden voor het bestaansrecht van deze robotica? En zal de wereld door robotica inderdaad ‘a better place’ worden, zoals ons wordt beloofd? Het is de vraag of de veronderstelde perfectie van de robot opweegt tegen het menselijk falen dat door de robot uitgebannen moet worden. Want de mens is juist mens dankzij alle beperkingen en onvolkomenheden die bij het mens-zijn horen; mensen leren in hun leven al doende, door samen te leven met andere mensen. Daardoor ontplooiën ze zich, worden wijzer. Door wederkerigheid in contacten, soms onverwacht en spontaan, kunnen ze zich geliefd weten door en veilig voelen bij andere mensen. Het wordt ook wel ‘een reden om op te staan’ genoemd: nodig zijn, elke week een pannetje soep naar je dochter brengen, samen verhalen vertellen, samen lachen of een traan wegpinken.^[4] Sociale cohesie is voor mensen net zo belangrijk als goede voeding.

‘Door wederkerigheid in contacten kunnen ze zich geliefd weten door en veilig voelen bij andere mensen’

Het streven naar een perfecte wereld, van conceptie tot zwangerschap tot dood, door onszelf gecreëerd dankzij technologie en volledig gecontroleerd met en door robotica, is een illusie en wellicht op zichzelf een TO-tje. Mensen hebben geen robots nodig om te leven, maar mensen.^[5]

‘Meneer, kunt u even uw naam zeggen?’ riep de verpleegkundige nogmaals tegen mijn patiënt. Eindelijk deed hij zijn ogen open en zei: ‘ik ben mens, ik ben mens’. Hij was er zelf verbaasd over, en erdoor getroffen.

Later, bij mij in de spreekkamer, vertelde hij dit gebeuren, en de tranen stroomden over zijn wangen. Ik zag in zijn ogen alle angsten die hem hadden gekweld voor de operatie, alle frustraties en zorgen uit zijn leven die in een oogwenk waren verdwenen, en de enorme dankbaarheid die ervoor in de plaats was gekomen. Samen waren we, woordeloos, ontroerd door dit geschenk. Daar kan geen robot tegenop.

www.jouwvoeding.com

BRONVERMELDING

1. Winnicot DW. *Transitional objects and transitional phenomena*. 1953 Int. s. Psicho-Anal., 34:89-97.
2. IEEE Spectrum. *Can we trust robots?* 2016 May 21.
3. Schenk D. *Robots die raad weten met morele dilemma's*. NRC 3 november 2017.
4. Buettner D. *The Blue Zones*. 2012 National Geographic Society.
5. Holt-Lunstad J, Smith TB, Layton JB. *Social relationships and mortality risk: a meta-analytic review*. PLoS 2010, July 27.